

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Комара Павла Анатолійовича на тему:
«Роль судової правотворчості в утвердженні принципу верховенства права»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Наукова новизна дослідження полягає у розробці нових теоретико-концептуальних положень щодо природи, змісту, ознак і результатів правотворчої діяльності органів судової влади в Україні, її місця серед інших форм здійснення судової влади, взаємозумовленості між судовою правотворчістю та втіленням постулатів верховенства права як основоположного принципу захисту прав людини. На підставі презумпції про невід'ємну значущість правосуддя в остаточному установленні та зміцненні правовладдя, з урахуванням контрольного переліку питань для оцінювання стану верховенства права в окремо взятій державі та правових позицій ЄСПЛ автор доводить, що судова правотворчість є важливим чинником утвердження верховенства права.

У роботі пропонується визначення судової правотворчості як особливого виду судової діяльності, що реалізується компетентним судом в особі професійного судді або складом суддів, з розроблення правоконкретизуючих правових позицій. Ця діяльність характеризується вторинним характером й виступає невід'ємною складовою правозастосовної або інтерпретаційної діяльності відповідно до конституційних та законодавчих повноважень з метою здійснення правосуддя виключно на підставі та у відповідності до принципу верховенства права. Заслуговує на увагу позиція автора щодо необхідності відійти від поширеного у науці підходу з формулювання визначень судової правотворчості через найближче родове поняття – «правотворчість», оскільки судова правотворчість не поглинається як видове поняття родовим поняттям «правотворчість».

Автором підтверджена наукова гіпотеза дослідження: у суддів, які частіше використовують посилення судової аргументації з позицій верховенства права, частка скасованих або частково змінених рішень є значно меншою. Таким чином існує кореляційна залежність між застосуванням у судових рішеннях принципу верховенства права та показниками результатів оскаржень судових рішень.

Окрім вищезазначених результатів, новизна роботи полягає у пропозиції конкретних інструментів щодо утвердження верховенства права засобами та інструментами, які є в доступі правосуддя, а саме:

1) розроблено алгоритм перевірки судових рішень на відповідність (дотримання) принципу верховенства права, який у перспективі запровадження експертних систем у юриспруденції може бути використаний для розроблення систем аналізу або прогнозування судових рішень за допомогою штучного інтелекту, а на сучасному етапі слугуватиме додатковим інструментом оперативного тестування рішення у справі суддею задля упевненості в його справедливості;

2) обґрунтовано перспективи запровадження кіберюстиції й «прогнозованого правосуддя» саме у взаємозв'язку із найважливішими функціональними елементами верховенства права;

3) запропоновано низку засобів, що вірогідно здатні позитивно вплинути на рівень довіри до суду й суддів.

Отже, тема дисертації Комара Павла Анатолійовича та поставлені завдання є актуальними та затребуваними у юридичній науці і практиці. Задачі дослідження охоплюють таку проблематику, як: уточнення поняття судової правотворчості та його співвідношення із суміжними поняттями; аналіз феномену судової правотворчості на відповідність принципу поділу влади; уточнення переліку ознак судової правотворчості; дослідження питання довіри до суду як необхідної передумови ефективного й справедливого правосуддя; аналіз правосуддя та його конституційних засад з точки зору відповідності критеріям верховенства права; взаємозв'язок категорій «верховенство права» та

«судова правотворчість»; загальнотеоретична характеристика принципу верховенства права як засади справедливого правосуддя й одночасно наслідку його реалізації, у тому числі завдяки легітимізації судової правоконкретизації; аналіз судової практики стосовно відтворення принципу верховенства права й загальних тенденцій застосування принципу верховенства права та його складових у судових рішеннях в Україні. Узгодження об'єкту й предмету дослідження, мети і завдань, коректне використання автором методів наукового пошуку стало підґрунтям отримання результатів, які містять наукову новизну та мають практичне значення.

Теоретичне значення результатів роботи ґрунтується на формулюванні дефініції судової правотворчості, уточненні її ознак, а також удосконаленні доктринального бачення співвідношення судової правотворчості із судовою практикою, судовим прецедентом.

Серед наукових результатів теоретичного та науково-методологічного змісту вважаємо за необхідне виокремити такі, що демонструють високий дослідницький рівень:

1) по-перше, це наукова констатація поступового відтворення у правовій матерії проявів прецедентного права, послаблення позицій юридичного догматизму, зміни підходів й трансформації сприйняття функцій правових явищ, правових засобів та фрагментів правової дійсності, зокрема щодо визнання феноменів прецеденту тлумачення права, усталеної судової практики, доктрини верховенства права;

2) по-друге, важливим результатом є розмежування єдності судової практики як критерію верховенства права та «однаковості» судової практики як прагнення підганяти судові акти під певну судову практику, яка не завжди є гарантовано правовою;

3) третім вагомим науковим доробком стало авторське наукове тлумачення верховенства права з позиції зв'язаності державних органів законом (як запорука попередження сваволі) із одночасним визнанням нетотожності

права і закону, що тягне за собою потребу в існуванні незалежної гілки влади, яка завдяки правотворчій здатності субсидіарного характеру гарантуватиме справедливість навіть тоді, коли закон на це не здатен (будучи неправовим).

Практичне значення результатів дослідження ґрунтується з одного боку на ретельному аналізі судової практики для формулювання певних висновків, а з іншого – у прикладному характері низки отриманих результатів, які можуть бути застосовані органами судової влади в Україні вже сьогодні, у першу чергу, алгоритм перевірки судових рішень на дотримання принципу верховенства права. Здається, дещо детальніше варто було зупинитися на аналізі правотворчих властивостей Конституційного та Верховного судів, а також не обмежуватися статистичним аналізом рішень тільки адміністративних судів, а охопити усі юрисдикції. Проте це не позбавляє описані результати притаманної їм цінності для сучасної правничої науки і може бути враховано при подальших наукових розвідках як автора даної праці, так і іншими представниками наукової спільноти.

Дисертація виконана особисто, містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що проведені здобувачем особисто, і які мають істотне значення для юридичної науки. Одержані здобувачем результати є достовірними та об'єктивними. Дослідження відповідає усім вимогам рівня наукової кваліфікації здобувача, що зазначено у п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету міністрів України № 167 від 06 березня 2019 р.

Зміст положень дисертаційного дослідження викладено у 10 публікаціях, зокрема 4 із яких відповідають п.11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (2 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у науковому періодичному виданні країн ОЕСР та ЄС), а також у 4 тезах доповідей за матеріалами конференцій та 2 публікаціях, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати

дисертації:

1. Комар П. Система джерел права та система законодавства: сучасний стан поняттєво-категоріального апарату і принципів правозастосування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 3. С. 36-40. URL: http://www.pap.in.ua/3_2019/9.pdf.

2. Комар П. Верховенство права та судова правотворчість: знову про сутність конституційного принципу у світлі пошуку ефективних шляхів його реалізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2020. Вип. 62. С. 36-41. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1175301.pdf>

3. Komar P. Judicial Lawmaking as a Special Type of Lawmaking in Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 6. P. 188-192.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Комар П. Поняття конституційного законодавства України. *Наукові розвідки з актуальних проблем публічного і приватного права*. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 15 листопада 2017 р.). С. 46-50.

2. Комар П. Загальнотеоретичні аспекти судової правотворчості в Україні. *Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Ужгород, 8–9 травня 2020 р.). С. 118-122.

3. Комар П. Судова влада як суб'єкт правотворчості в Україні. *Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 18–19 грудня 2020 р.). С. 22-26.

4. Комар П. До питання судової правотворчості у контексті поділу влади. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.* Міжнародна науково-практична конференція (м. Запоріжжя, 29–30 січня 2021 р.). С. 15-18.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати

1. Комар П. Поняття та система конституційного законодавства України: підходи, проблеми, напрями вирішення. *Правничий часопис Донецького університету*. 2016. № 1/2. С. 3-10.

2. Komar P. The Value of Precedent as a Source of Law in Ukraine. *Economic and law paradigm of modern society*. 2020. №1. P. 79-85. URL: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/issue/archive>.

Основні наукові результати дисертації повною мірою висвітлені у публікаціях [1] – [3].

Усе вищезгадане дає підстави рекомендувати дисертацію Комара Павла Анатолійовича «Роль судової правотворчості в утвердженні принципу верховенства права» до захисту у спеціалізованій вченій раді на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії
держави і права та адміністративного
права ДонНУ імені Василя Стуса

Т.В. Міхайліна

кандидат юридичних наук, доцент,
в.о.завідувача кафедри теорії та історії
держави і права та адміністративного
права ДонНУ імені Василя Стуса

А.Є. Краковська

